

CIGÁNY

Cigányok

Három hirt is olvasok különböző újságokban a cigányokról. Az egyik szerint jól bevált az az ungvári cigányiskola, ahol Hegedüs László tanító embert faragott a fél-

KUN ANDOR

vad cigány-purdéból s az itt nevelt gyerekek kórusa nagy sikereket arat zempléni, sárosi, abauji hangverseny körútján. Ugyanekkor azt olvasom, hogy mint nemzetiség szervezkednek a cigányok Csehszlovákiában és Romániában. Az előbbi országban Antache Slatin, — aki cigányszármazásu tanár, bölcsészdoktor — cigány nyelven lapot is ad ki. A lap címe: "Afrința bulache", — "A mi haladásunk." Romániában pedig, ahol majdnem egymillió cigány él — egy cigány származásu jeles író, Lazurica, akarja megszervezni fajtestvéreit.

En azonban tamáskodom abban, hogy sikerül a cigányokat európai életmódu, erkölcsü tömeggé szervezni, művelni. Megkísérelték ezt számtalanszor emberségesen is, erőszakkal is, azonban soha, seholsem sikerült. Kemény, macacs fajta a cigány, tele ősi ösztönnel a hatszáz

esztendő európai élete sem tudta elszoktatni arról az életmódról és életfelfogásról, amelyet még Indiából hozott magával.

Mese ugyanis az, mintha a cigány egyiptomi származású volna. Indiából vándoroltak a Cangár ind törzs leszármazottai Kisázsziába, Afrikába s Európába. Ezt először éppen egy magyar tudós — a derék Vályi István almási református lelkész — mutatta ki.

Valamikor meg is becsülték Európa országai a cigányokat, jogokat adtak nekik, védtek őket, mert sok olyan mesterséget hoztak Indiából, amit Európa nem ismert. A török világ elmulása után kezdték csak őket embertelenül irtani, mert kiderült, hogy mindenütt kóborló cigánytörzsek voltak a törökök legkitünőbb kém-szervezetei.

Frigyes Vilmos német császár minden tizen-nyolc évenél idősebb cigányt felakasztatott. Reuss hercegségben összefogdosták a cigányokat és agyonlőtték őket. Franciaország kiirtotta cigányait s akiknek sikerült megmenekülni, azokat hajóra rakták s vitték Algírba, Marokkoba, Tuniszba. Angliában VIII. Henrik, Mária és Erzsébet uralkodása alatt kegyetlenül megölték az összefogdosható cigányokat.

Magyarország emberséges, n akarta meg-

szóbb üzeneteket is közvetíteni tudták kintől a fogházba.

A cigányok kóborlásaik közben jeleket véstek bizonyos fákra, vesszőket hantának, dísznőszőrt kötnek a lombokra, tökmagot rejtenek bizonyos kövek alá. Ez mind a cigány titkos írás betűje. Ezekkel adnak hírt, mert a jelekből úgy olvas a cigány nemzet, mint más a nyomtatott könyvből. S ennek titkait soha cigány még el nem árulta, a jelek értelmét soha fel nem fedte.

A cigány különben csak két-tőtől fél. A széltől s a fogháztól. Devlának nevezi a szelet, ugyszintén az ördögöt is. A fogháztól retteg, mert ez idegbeteg-gé s tüdővészessé teszi a szabad élethez, szabad levegőhöz, örökös mozgáshoz szokott félvadat. Legtöbb kóbor cigány azt sem tudja, hogy hol, mikor született. Egyszer Sáfáry Kálmán, a szolnoki törvényszék volt kiváló tanácselnöke megkérdezte a cigány-vádlaton, hogy hol szület-

gyerekeit, nevelni próbálták őket — kutyából azonban nem lett szalonna. Azután le akarták őket telepíteni. 1782-ben azonban a nép fellázadt a letelepített cigányok ellen s három községben, — Cábón, Bátón és Kemencén — agyonverték kétszáz cigányt. II. József azzal is kísérletezett, hogy eltiltotta a cigányok egymás közti házasságát s úgy próbálta magyar vérrrel keverni ezt a fajtát, ahogy az állatokat szokás. Persze, hogy megbukott ez a kiagyalt bölcsesség is.

Három János szatmári püspök a múlt század ötvenes éveiben cigány-iskolákat alapított, ilyet teremtettek Érsekújváron is, de a nebulók az iskolából egy szálíg megszöktek. Az is nevezetese, hogy 1848-ban a cigányok Kolozsvárt gyűlést tartottak, sok mindent követeltek — többek közt cigány reálskolát is. Bajos volt azonban reálskolát szervezni azoknak, akiket az elemi iskoláig sem lehetett elcsalogatni.

Megebuktak az öreg József főherceg próbálkozásai is. Ő ugyanis egy rakás cigánynak házat, földet adott, másokat könnyű mezei munkára fogadott Fehér, Arad, Bihar megyében. A telepesek azonban megszöktek, ott hagyták a csinos házakat a télvíz idején és inkább fagyoskodtak sátorban. A mezei munka még kevésbé izlett. Egy cigány, amikor a főherceg kérte, hogy vállaljon aratási munkát, így felelt:

— Ha elvetették, arassák is le. Maguk szórták széjjel, maguk szedjék össze!

Valamikor, amikor vidéken ügyvédeskedtem, sok cigány ügyfelem volt. Szonok mellett Rákóczi falván cigánytelep "viharzik" s ennek lakói valamikor végigrohantak jónként nemcsak a vármegyét, de az egész országot. Képesek voltak kiemelni a legsúlyosabb Wertheim szekrényeket is, könnyűszerrel elcipelni a határba s ott legegyszerűbb eszközökkel olyan jászai módra törtek fel a páncélfalat, mintha puhafából volna.

Nehéz volt bármit is rájuk bizonyítani. Ha elcsípték őket — tanukkal bizonyították, hogy a betörés északaján távol e tethelytől lakdalmaztak. Egész sereg — nem cigány — ember élt abból, hogy a cigányok rendszeres hamis-tanuja volt.

Akármi történt a külvilágban, arról a fogházban szigorúan őrzött cigányok nyomban megtudták mindent. A törvény ugyanis megengedte, hogy a vizsgálati foglyokat hozzátartozóik élelmezhetik. Rajóttünk végre is, hogy ez az ő titkos érintkezési módjuk. Ha a cigányasszony kolbászt küldött be fogoly urának, az valami üzenetet jelentett, a szalonna, a hus, a bab, a kenyér is. Jelentése volt annak, hogy kevés vagy sok kolbászt, kenyeret, stb. küldtek be s az is mást jelentett, ha száraz vagy puha volt a kolbász, ha levágták a szalonna héját, ha csontos volt a pecsenye vagy gyűrűkés volt a bekludított kenyér. E módon a legkomplikál-

tett, mire elnevette magát a cigány.

— Hol szokott születni a cigány? Hát csak imitt-amott!

A cigányzenész — a cigány-nemzettség legfelső társadalmi rétege — egészen más, mint a kőbor, kolompár, válkogvető, üstfoltozó, faluvegi cigány. Egy tehetséges, de ösállapotban élő, megfektezhetetlennek látszó fajta kiművelődött, európaivá lett elítie. A magyarság hamar szeretetébe is fogadta. Már Timódi Lantos Szebestyén megemlékszik egy Kárnán Dóme nevű vigányról, aki mestere volt a hegedűnek. Barna Miska kedvenc cigányja volt Rákóczi Ferencnek s Cinka a két fiával, akik a pompás Rákóczi keseregő, Rákóczi nótá, Rákóczi bucsuja szerzői, állítólag keserű szakívetésében is kísérték a nagy fejedelmet.

Magyar tóurak cigánybandákat tartottak s ezek utódai Cinka Panna — az öreg Cinka unokája, a legtehetségesebb magyar cigány, — akinek bandája gyerekeiből álltak: Bihar János, Sárközi Feri, Patikárius Ferkó, öreg Rác Pali s a többi isten-áldotta zenész. Érdekes, hogy Magyarországon már két cigánynak is áll szobra: Szegeden Dankó Pistának s a Margitszigeten Biharinak.

Tévedés azonban az, mintha a magyar nótá cigány lenne. Bebizonyította Hermann Antal tudós, — aki hogy megismerje a cigányéneket, nyelvet, éveiké kőborolt, mint vándorcigány cigánybandában, — hogy a cigányok más népek zenei szerzeményeit csak elcigányosították. Nem alkotói, csak előadói hát a magyar cigányok is a magyar népzenenek. Cigányok Romániában román népdalokat, Öszérbában szerb népdalokat játszanak. Világhírűvé mégis csak a magyar népdalokat tették a cigányok. S a magyarság hangulatát, örömet, bánatát — ezt Liszt Ferenc is elismeri, — senki sem tudja úgy kifejezni, mint a cigány. Nem von hát le érdemük-ből semmit, hogy e nótákat — egy kevés cigányszerzete műdal kivételével — a magyar lelkek alkotta s a cigányok csak leg-hivatottabb előadói azoknak.

Kun Andor.